

В.М. Соколенко, Донбаський державний технічний університет

С.Ю. Короткова, Донбаський державний технічний університет

А.Ю. Жураківський, Донбаський державний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСТА АЛЧЕВСЬКА

В.М. Соколенко, С.Ю. Короткова, А.Ю. Жураківський

Проблеми та перспективи розвитку міста Алчевська

У статті розглянуто та проаналізовано основні параметри містобудівного розвитку м.Алчевська. Виділено чинники, що визначають характер розвитку містобудівної ситуації.

Ключові слова: містобудівництво, економічний потенціал, розвиток, інвестиції.

В.М. Соколенко, С.Е. Короткова, А.Ю. Жураковский

Проблемы и перспективы развития города Алчевска

В статье рассмотрены и проанализированы основные параметры градостроительного развития г. Алчевска. Выделены факторы, которые определяют характер развития градостроительной ситуации.

Ключевые слова: градостроительство, экономический потенциал, развитие, инвестиции.

Проблема містобудівного розвитку міст Донбасу ще далека від свого остаточного та раціонального вирішення. Системна складність питання помножена на критичну нестачу містобудівних ресурсів та надмірне перевантаження, що викликане соціалістичною індустріалізацією регіону [1]. Визначення точки знаходження містобудівного стану є складним теоретичним завданням, але, на наш погляд, місто має перспективи розвитку за умов вибору та реалізації обґрунтованих рішень.

Далі викладено аналіз проблем та перспектив розвитку міста Алчевська з метою визначення першочергових та стратегічних завдань розвитку.

Місто Алчевськ було засновано в 1896 р. Його архітектура досить різноманітна, оскільки місто росло й розвивалося протягом усього часу свого

існування. Спочатку перевагу мав приватний сектор, що розташувався біля промислової зони. В основному це одно- і двоповерхові будинки з присадибними ділянками. У повоєнні роки почалася активна будова будинків середньої поверховості (3- і 5-поверхових). З урахуванням рози вітрів будівництво велось в східному напрямі від промислової зони й займана ними площа складає практично 2/3 від загальної площі міської забудови міста. З початку 70-х років почалося активне будівництво багатоповерхових будинків (9- і як досвід 14-поверхові). У цей час у місті налічується 836 будинків. Місто є одним з найкомпактніших в Україні: – на займаній їм площі 50 кв. км знаходиться 250 вулиць, на яких проживає 117 тисяч чоловік.

Селітебна зона розташовувалася в зручному місці з погляду інсоляції. Практично вся селітебна зона розташовується в улоговині, що перешкоджає її продуванню сильними степовими вітрами, які характерні для цього типу місцевості. Також її розташування дуже сприятливе з урахуванням рози вітрів, а це один з головних чинників для такого промислового міста, як Алчевськ, з високою кількістю викидів шкідливих речовин в атмосферу.

Так само наявність водоймищ поблизу селітебної території здійснює сприятливий вплив на її мікроклімат. На території міста існує велика кількість водоймищ – 5 ставків.

Структурно-територіальний аналіз міста Алчевська дозволив визначити роль і місце забудови різних часів у планувальній структурі міста й виділити три характерні етапи її формування:

I період – 20–30-і роки – розрізнене відособлене існування групи заводських колоній і нового соціалістичного міста;

II період – 40–50-і роки – контактне поєднання реалізованої забудови нового соціалістичного міста й нових житлових районів;

III період – 60–90-і роки – формування планувально-просторової структури міста, визначення загального лінійного напрямку розвитку міста зі збереженням глибинного розташування забудови попередніх років як обмежуючого елемента планувальної структури.

Становлення міста відбувалось разом з регіоном, адже фактично Донбас був містобудівним полігоном, у межах якого було апробовано та впроваджено ідеї містобудування соціалістичного періоду. Бурхливий індустріальний розвиток регіону зумовив появу нових соціалістичних міст (Алчевськ, Горлівка, Краматорськ, Єнакієве, Лисичанськ, Сіверськкодонецьк, Красний Луч та ін.), у яких були реалізовані проекти детального планування груп житлових кварталів і мікрорайонів 5–20 тис. осіб; проекти забудови житлових кварталів – 3–5 тис. чол.

У наш час, як і в 30–80-і роки, Донбас є найважливішим промисловим регіоном України. Інтенсивний розвиток у 30-80-і роки вугільної промисловості, закладка нових шахт, розвиток металургійної промисловості, коксохімії, хімії, будівництво транспортних магістралей, гігантська потреба в новому житловому будівництві призвели до того, що саме Донбас став основним містобудівним полігоном, де були апробовані й практично впроваджені ідеї українського містобудування перших п'ятирічок у частині:

- районного планування (1929–1930 рр., 1939–1940 рр.);
- будівництва нових міст (Алчевськ, Горлівка, Краматорськ, Єнакієве, Лисичанськ, Красний Луч та ін.);
- проектів детального планування груп житлових кварталів або житлового району [2].

Для архітектора, уподобання якого складає аналіз історичного розвитку міст, Алчевськ становить класичний зразок міста, основні фази розвитку якого окреслено територіально. Планувальні та композиційні періоди розвитку можуть бути відокремлені межею на карті міста, що є рідкісним явищем для дослідника.

Показники архітектурно-планувальних параметрів міста:

- загальна територія – 4458 га;
  - кількість мешканців, які проживають у його межах, – 117.2 тис. осіб;
- З них зайнятих (різних груп населення), тис. осіб:

Галузь	Тис. осіб
У промисловості	21.1
На транспорті	1,1
Кількість дітей у дитячих садках	3.3
Які навчаються разом з педагогічним і обслуговуючим персоналом	14,1
Професійно-технічні училища	1.8
Державні вищі навчальні заклади	7.8
На будівельних підприємствах	4,1
Неврахованих галузей праці й резервів	1,1

- густота населення – 26 осіб/га;
- нежитлові території в структурі міста – промислові підприємства займають 30% , зелені насадження – 10 % від загальної території міста;
- залізнична мережа – 8-колійна залізнична мережа (4 промислових і 4 громадських гілки), – знаходиться в промисловій зоні з добре обладнаними під'їздами;
- достатня розвинутість автомобільних доріг – три основних магістралі й кілька суміжних доріг поділяють місто та забезпечують високий рівень доступності, щільність вулично-дорожньої мережі складає приблизно 1,71 км/км²;
- характер рельєфу – помірковано змінний, кліматична зона – степова;
- характеристика житлової забудови – приватний сектор – 45% – будинки 30-х років, забудова 50-х років – 20% (3- і 5-поверхові будинки), забудова 60-х років – 25 % (5-поверхові будинки), забудова 80–90-х років – 10 % (9-поверхові будинки).

Економічний і науково-освітній потенціал, майно й кошти міста.

На рис. 1 наведено відомості про динаміку наявного населення міста в 1985–2005 рр. Видно, що має місце стійка тенденція до зменшення населення.

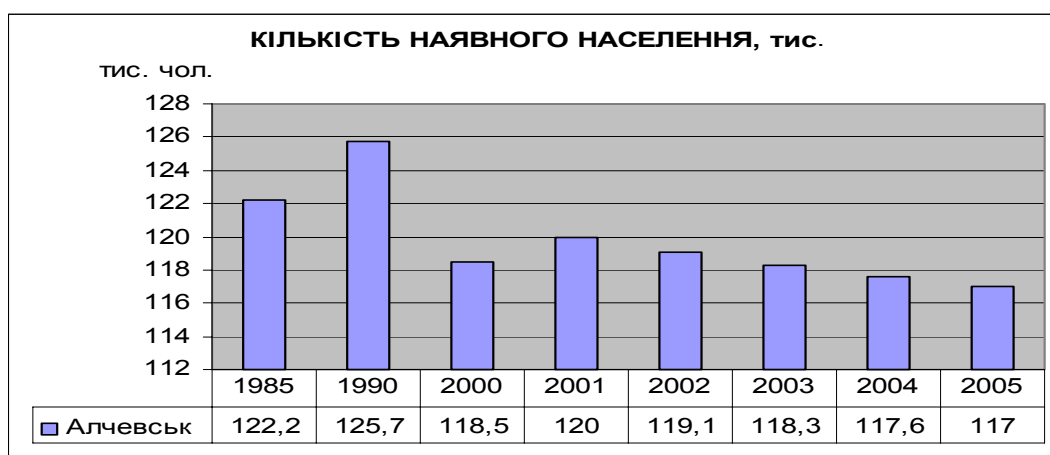

Рис. 1. Кількість наявного населення в місті Алчевську

У табл. 1 показаний розподіл населення за статтю, а в табл. 2 – за віковими групами. Видно, що дві третини алчевців — працездатного віку, 24% з нього вийшли, а 14% до нього наближаються.

Таблиця 1

Розподіл постійного населення за статтю (осіб)

Місто	2002		2005		На 1000 жінок припадає чоловіків	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	2002	2005
Алчевськ	54646	63965	53523	62949	854	850

Таблиця 2

Розподіл населення за віковими групами (2005 р.)

Місто	Кількість населення, осіб	У тому числі у віці			До загальної кількості населення, %		
		Молодшому за працездатний	Працездатному	Старшому за працездатний	Молодшому за працездатний	Працездатному	Старшому за працездатний
Алчевськ	116472	16188	72726	27558	13.9	62.4	23.7

На рис. 2 показана динаміка житлового фонду за останні 14 років.

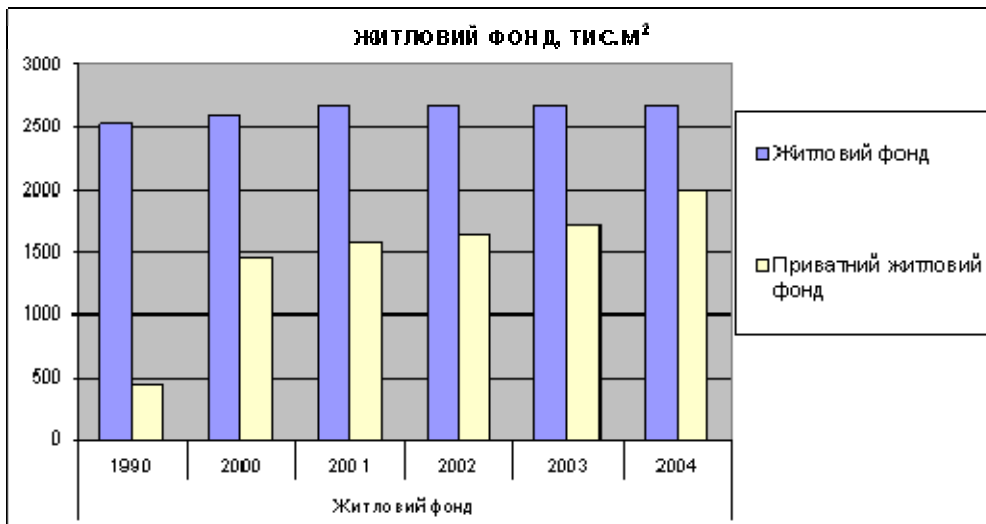

Рис. 2. Динаміка зміни обсягу житлового фонду

Як випливає з рис. 2, приріст житлового фонду з 2000 р. фіксується лише за приватним сектором, міський житловий фонд фактично стагнує.

З погляду освіти й кваліфікації 47% дорослих жителів міста мають або дістають вищу освіту, 48% — середню або середню спеціальну. Лише 5% — люди з неповною середньою освітою (переважна більшість їх належить до старшої вікової групи — 60 років і старше).

З працездатністю, судячи з вікової структури, освітою й кваліфікованістю в жителів Алчевська в цілому стан задовільний.

Статистичні дані свідчать про покращення ситуації в галузі зайнятості населення міста (рис. 3).

Рис. 3. Попит та пропозиція на ринку праці в місті

Дані, що містять таблиці 3–7, характеризують основні показники економіки міста та певним чином відбивають місце Алчевська в економіці області.

Таблиця 3

Питома вага міста (%) в області на 2004 р.

Місто	Обсяг реалізованої промислової продукції	Валова продукція сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах
Алчевськ	19,9	0,1

Таблиця 4

Виробництво найважливіших видів промислової продукції в місті Алчевську

Вид продукції	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2004
М'ясомолочні вироби, т	70	117	109	54	143
Крупи та хлібобулочні вироби, т	6947	9707	9922	10279	13265
Безалкогольні напої, тис. дол.	23	72	84	25	99
Виробництво одягу, тис. шт.	28,4	86,8	88,9	80,5	113
Хімічна промисловість, тис. т	2348,7	2340,9	2478	2644,2	2917,6
Вироби чорної металургії, тис. т	7278,6	7272,6	8051,7	8906,2	9582
Теплоенергія, тис. Гкал	1544,9	2987,8	2980,9	2976,4	3043,1

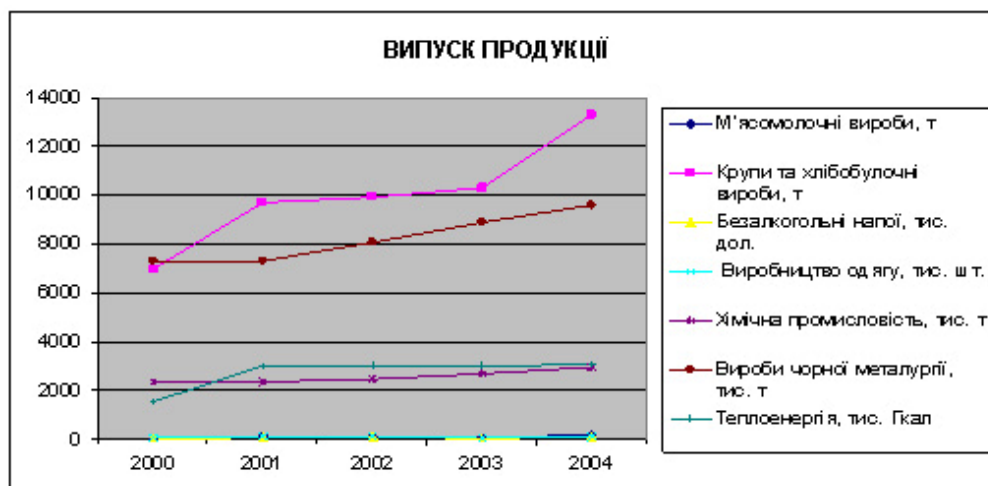

Рис. 4. Динаміка випуску продукції в місті Алчевську

Таблиця 5

Обсяг реалізованої продукції

Місто	Обсяг промислової реалізованої продукції за діючими цінами, тис. грн				Відсоток від загального обсягу промислової продукції по області		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Алчевськ	2428625	2597023	3627939	53157 92	15,4	18,1	19,3

Таблиця 6

Кількість автомобілів у приватній власності

Рік	1985	1990	2000	2001	2002	2003	2004
Кількість авто	5897	8000	14140	12713	12428	10296	13081
Рівень автомобілізації	48	64	119	106	106	87	111

Таблиця 7

Інвестиції в основний капітал (тис. грн.)

Місто	2000	2001	2002	2003	2004
Алчевськ	27450	37035	23369	62578	183631

Економічний потенціал міста має певні переваги, до головних з яких можна віднести:

– наявність великих промислових підприємств (колись — союзного значення), частина з яких дотепер зберігають певний продуктивний потенціал, який може бути використаний для накопичення засобів для їх подальшої реструктуризації;

– інвестиційна привабливість міста Алчевськ акумулює переважну частину інвестиційних ресурсів області.

Економіка міста повною мірою випробувала вплив негативних явищ загальнонаціонального рівня, що мали місце в 90-і роки. Так само, як і

національна економіка, вона будується переважно на застарілих технологіях і дешевій робочій силі і є в цілому ресурсозатратною, перш за все в частині енергетичних і людських ресурсів. Процес ринкової трансформації не був належним чином використаний для структурних змін.

Конкурентоспроможність економіки міста залишається низькою й підтримується переважно завдяки дешевизні робочої сили й нераціональному використанню природних ресурсів.

Високим є рівень зношеності основних засобів підприємств, що, з одного боку, ускладнює їх модернізацію, з іншою — погіршує екологічну ситуацію в місті. Ступінь зношеності основних засобів алчевських підприємств складає близько 40%.

Наявність на території міста присутності великої кількості небезпечних об'єктів, на яких зберігаються значні обсяги вибухонебезпечних, вогнебезпечних та шкідливих речовин, зумовлює високий ступінь ризику для міста та його жителів.

Відзначимо відсутність належних передумов ефективної реалізації потенціалу малого й середнього бізнесу. Розвиток малого й середнього підприємництва на міському рівні стримується перш за все обмеженістю й нерівністю доступу його суб'єктів до ресурсів міста (землі, нерухомості, фінансів).

З цього дослідження витікають такі висновки. Нагальною проблемою є необхідність поліпшення екологічного стану міста. Масштабна реконструкція АМК сприятиме значному зменшенню шкідливих викидів виробництва, але потребує вирішення проблема міського сміттєзвалища, наявних полігонів та відвалів промислових відходів, очищення міських водойм та взагалі території міста.

Необхідна розробка генерального плану міста, оскільки існуючий фактично добігає кінцевого терміну нормативної дії. Але, зважаючи на занадто високу ціну нової розробки, ця проблема може ще довго відсуватися, що власне характерно для переважної більшості міст України.

Рівень автомобілізації міста буде зростати відповідно до загальносвітової та загальнодержавної тенденції. Без сумніву, показник 2006 р. забезпечив суттєвий зріст. Проблему вже можна формулювати, але поки що місто наблизилось до порога вичерпування пропускної здатності вулично-дорожньої мережі, отже, необхідно ставити питання про реконструкцію ВДМ. Особливо актуальним є випереджальне прогнозування та розвиток, оскільки реалізування по факту коштуватиме значно більше. Починати треба з організаційних заходів поліпшення якісних показників ВДМ.

Зважаючи на обставини зими 2005/2006 р., Алчевськ міг би стати полігоном реформи ЖКГ, але поки що, на наш погляд, недостатньо підстав для цього твердження. Авторська точка зору полягає в тому, що за умов підвищення тарифів у рази, якість комунальних послуг суттєво не змінилася. Недостатньо прозорою є політика розрахунку та формування тарифів. Не вимальовується чітка стратегія розвитку основних галузей ЖКГ.

Три дискусійних питання: чому на вулицях міста так багато застарілих маломістких маршрутних таксі? Який напрямок має визначний пріоритет – автономне чи централізоване опалення? Чи існує програма економії ресурсів і що робиться для забезпечення споживачів лічильними приладами?

Техногенна катастрофа зими 2005/2006 р. підштовхнула мешканців міста до заходів з інженерного та технічного переобладнання житла. Збільшилась кількість підприємств та фірм, які надають відповідні ремонтно-будівельні послуги. Разом з тим формується неприємна тенденція: рівень інженерного забезпечення загалом низький, якість робіт та послуг також низька. Наочним фактом є безвідповідальність.

Наступні питання стосуються фінансово-виробничої діяльності суб'єктів господарювання, яка в цілому непрозора, але – яким є середній термін гарантії виробника, по-друге, яка частина податків надходить з цього виду діяльності до місцевого бюджету, адже сумарні витрати домогосподарств на заміну систем опалення, водопостачання, вікон та ін. дуже істотні. Поки що можна

стверджувати, що підприємництво в цьому аспекті вдало мінімізує власні податки та витрати на якість.

Останнім пунктом визначимо, що хоча для окремого споживача сталий ріст вартості послуг житла є загалом неприємним, ця обставина, ця тенденція є позитивною та правильною з містобудівної точки зору [3], оскільки забезпечує розвиток галузі, робить її привабливою для інвестування та накопичення (збереження) капіталу (статків), сприяє вирішенню проблем ЖКГ. Конче необхідно лише розуміння того, що означена сфера є дуже чутливою та соціально значущою. Отже, необхідно визначити проблеми, забезпечувати суспільне та технічно-наукове виважене вирішення завдань, наполегливу та виважену їх реалізацію. У цьому полягає подальший напрямок наукових досліджень.

Література

1. **Плешкановська А. М.** Особливості територіальної організації Донецької області // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. – Вип. 13. – К. : КНУБА, 2002. – С. 188 – 192.

2. **Яценко В. А.** Теоретические и практические идеи нового градостроительства Донбасса: их прошлое, настоящее и будущее // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. – Вип. 21. – К. : КНУБА, 2005. – С. 359 – 366.

3. **Осітнянко А. П.** Планування розвитку міста : монографія. – К. : КНУБА, 2001. – 460 с.

V.M. Sokolenko, S.E. Korotkova, A.U. Zhurakovsky

Problems and prospects of development of the Alchevsk-city

The basic parameters of town-planning development of Alchevsk have being considered and analyzed. Factors which have being selected, are determining character of development of town-planning situation.

Key words: town-planning, economic potential, development, investments.

Відомості про авторів

Соколенко Валерій Михайлович – кандидат технічних наук, завідувач кафедри „Міське будівництво і господарство” Донбаського державного технічного університету.

Короткова Світлана Юхимівна – кандидат технічних наук, професор кафедри „Теоретична і будівельна механіка” Донбаського державного технічного університету.

Жураківський Андрій Юрійович – аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури.